

Katarzyna Pastusiak

Uniwersytet Łódzki

PROBLEMATYKA REZERWY NA SZKODY O ROZMIARACH KATASTROFALNYCH W GOSPODARCE FINANSOWEJ ZAKŁADÓW UBEZPIECZEŃ

1. Wstęp

Podstawową część procesu ubezpieczenia stanowią odszkodowania wypłacane przez zakłady ubezpieczeń. Wiele jest wypadków ubezpieczeniowych, ale tylko pewna ich liczba wiąże się z dużymi kwotami odszkodowań. Niektóre z nich wielokrotnie przekraczają przeciętną wysokość odszkodowania. Zdarzenia takie powszechnie są nazywane katastrofami.

Problem wielkich szkód wzbudza coraz większe zainteresowanie zarówno teoretyków, jak i praktyków ubezpieczeniowych. Ze względu na znaczenie wielkich szkód w gospodarkach państw, w których tego rodzaju zdarzenia występują, na coraz większą skalę są podejmowane działania mające na celu zminimalizowanie skutków zdarzeń noszących znamiona katastrofy. Wielkie ryzyko towarzyszące sferze przemysłowej jest przedmiotem zainteresowania w kręgach m.in. ekologów, banków oraz władz lokalnych. Często wynika z tego przymus zabezpieczenia się przedsiębiorstwa produkcyjnego czy usługowego w sytuacji, kiedy istnieje ryzyko wystąpienia katastrofy wywołanej zakłóceniem jego funkcjonowania. Duże zainteresowanie tymi zagadnieniami wykazują zakłady ubezpieczeń, dla których wypłata odszkodowań za szkody będące następstwem katastrofy ma istotne znaczenie w ich działalności.

Wiele zakładów ubezpieczeniowych i reasekuracyjnych jest wystawionych na próbę „wytrzymałości finansowej”, kiedy szkody sięgają miliardów dolarów. Choć dzisiaj rynki ubezpieczeniowy i reasekuracyjny są znacznie lepiej zorganizowane i wzajemnie powiązane, a zwłaszcza zasobniejsze w miliardowe rezerwy niż przed dwudziestu laty, jednak wielkie szkody nadal stanowią znaczne obciążenie.

nie finansowe dla sektora ubezpieczeniowego oraz dla gospodarki narodowej kraju, w którym występują. W warunkach gospodarki rynkowej zakłady ubezpieczeń prowadzą działalność na własne ryzyko. Wiąże się z tym możliwość poniesienia konsekwencji ewentualnych niepowodzeń, będących wynikiem błędnych decyzji lub przyczyn zewnętrznych. Odpowiednie działania, podjęte zanim wystąpią podobne sytuacje, pozwolą zneutralizować ich skutki. Jednym z zasadniczych elementów gospodarki finansowej zakładu ubezpieczeń są rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe. Są one narzędziem służącym zakładowi ubezpieczeń do ograniczenia niekorzystnych efektów zdarzeń związanych z prowadzoną działalnością. Oszacowanie niewłaściwej wielkości rezerw utworzonych na wypadek wypłaty odszkodowania z tytułu ubezpieczenia od skutków wielkich szkód przemysłowych czy klęsk żywiołowych w przypadku 5,64% [Metodologia...] towarzystw ubezpieczeniowych kończy się ich upadkiem.

2. Normy tworzenia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych

Zasadniczym elementem działalności zakładów ubezpieczeniowych jest opracowanie i wdrożenie właściwego systemu tworzenia i rozwiązywania rezerw techniczno-ubezpieczeniowych. Taki system powinien być dostosowany do indywidualnych potrzeb i możliwości danego ubezpieczyciela poprzez uwzględnienie specyfiki oferowanych ubezpieczeń. Z tej przyczyny każdy zakład ubezpieczeń tworzy własny system rezerw techniczno-ubezpieczeniowych. Wytycznymi dla opracowania pełnej struktury rezerw są:

- a) przepisy prawa ubezpieczeniowego, określające dopuszczalne rodzaje rezerw i zasady ich tworzenia,
- b) zasady rachunkowości, które określają, według jakich reguł należy gromadzić i tworzyć informacje, aby otrzymać rzetelny i jasny obraz sytuacji majątkowej i finansowej zakładu ubezpieczeń,
- c) przepisy prawa podatkowego, określające uznanie zmian stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych za przychody i koszty uzyskania przychodu,
- d) poziom szkodowości poszczególnych rodzajów ubezpieczeń,
- e) wielkość reasekuracji,
- f) polityka finansowa zakładu ubezpieczeń, która powinna zapewnić zachowanie wypłacalności i rentowności w krótkim okresie oraz gwarantować istnienie i rozwój ubezpieczyciela w przyszłości,
- g) potrzeby decyzyjne właścicieli oraz zarządzających.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami zakłady ubezpieczeń mają możliwość zbudowania własnej instrukcji tworzenia rezerw, która to odzwierciedla specyfikę działalności każdego zakładu ubezpieczeń. Tworzone przez zakłady ubezpieczeń rezerwy, zwane rezerwami techniczno-ubezpieczeniowymi, stanowią część kapitałów zakładu ubezpieczeń wyodrębnioną tylko ewidencyjnie w celu zagwarantowa-

nia środków na wypłaty odszkodowań i świadczeń z tytułu zawartych umów ubezpieczenia. Prawidłowe ustalenie wysokości rezerw ma duże znaczenie dla właściwego, rzetelnego i jasnego prezentowania zobowiązań zakładu ubezpieczeń wobec ubezpieczonych. Za tworzeniem rezerw techniczno-ubezpieczeniowych przemawia nie tylko wymóg ustawy. Działalność ubezpieczeniowa nie może być rozliczana całościowo w krótkim okresie. Podjęte zobowiązania, wynikające z zawartych umów ubezpieczenia, są wypełniane nawet przez kilka lat. Odszkodowania za szkody powstałe w jednym roku często są wypłacane faktycznie dopiero w latach następnych. Uwzględniając takie sytuacje, zakład ubezpieczeń musi odkładać na ten cel określone środki finansowe. Zatem wielkość rezerw techniczno-ubezpieczeniowych decyduje przede wszystkim o bezpieczeństwie ekonomicznym funkcjonowania zakładu ubezpieczeń.

Ze względu na podstawowe znaczenie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych dla prawidłowego prowadzenia gospodarki finansowej w zakładach ubezpieczeń zasady ich tworzenia zostały unormowane. Wytyczne w tym zakresie są zawarte w ustawie o rachunkowości i rozporządzeniu Ministra Finansów w sprawie szczegółowych zasad rachunkowości ubezpieczycieli. Jednak zgodnie z obowiązującymi obecnie przepisami zakłady ubezpieczeń działające w Polsce mogą tworzyć również nieobowiązkowe rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe, jeżeli takie zostały przewidziane w statucie ubezpieczycieli.

3. Rezerwy na szkody katastrofalne w Polsce

Statut zakładu ubezpieczeń może przewidywać utworzenie rezerw innych niż obowiązkowe. Do tej grupy rezerw statutowych można zaliczyć rezerwy na szkody katastrofalne. Rezerwa na szkody katastrofalne ma na celu gwarantowanie bezpieczeństwa działalności danego zakładu ubezpieczeń w przypadku wystąpienia nadmiernej (w stosunku do przeciętnej) wysokości szkód, powstałej w następstwie szkód katastrofalnych. „Szczególne zapotrzebowanie na tworzenie tej rezerwy mają ubezpieczenia, w których obejmowane są ryzyka przyrodnicze. Obliczanie tej rezerwy wymaga bardzo dobrej znajomości zagrożeń i ich przebiegu. Dotyczą one przede wszystkim takiego ryzyka, jak: ogień, powódź, grad, sztormy itp.” [Sangowski 1997, s. 275]. Coraz częściej ryzyko związane z działalnością człowieka jest przyczyną szkody o rozmiarach, dla których „żaden portfel ubezpieczeniowy nie jest odpowiednio duży i homogeniczny, by zrównoważyć ryzyko przez nie niesione, w dającym się przewidzieć okresie. Przykład stanowią szkody nuklearne lub ryzyka związane z odpowiedzialnością cywilną, np. w przemyśle farmaceutycznym.” [Wieteska 2004, s. 119].

Rezerwy na szkody katastrofalne są tworzone tylko przez niektóre zakłady ubezpieczeniowe działające w Polsce. Tworzą je m.in.: Powszechny Zakład Ubez-

pieczeń SA i Towarzystwo Ubezpieczeń i Reasekuracji „WARTA” SA¹. Pozostałe zakłady ubezpieczeń dywersyfikację ryzyka katastrofy oparły na innych działaniach, wybierając zwłaszcza drogę reasekuracji nadwyżki szkód. W wielu zakładach minimalizacja ryzyka katastrofy odbywa się poprzez tworzenie dodatkowych rezerw na szkody zgłoszone i oszacowane.

4. Zasady tworzenia rezerw na szkody katastrofalne przez polskie zakłady ubezpieczeń

Celem rezerwy na szkody katastrofalne jest przeznaczenie wyodrębnionej grupy kapitałów na pokrycie szkód zaistniałych w wyniku zdarzeń o charakterze katastrofalnym. Rezerwa taka jest tworzona centralnie, tzn. że jej wielkość wpływa na wynik działalności całego zakładu ubezpieczeniowego w ciągu roku. Rezerwę tę można tworzyć na koniec każdego roku obrachunkowego, jednak powinna ona być tworzona częściej niż raz w roku.

Rezerwy na szkody katastrofalne mogą być utworzone dla poszczególnych rodzajów ubezpieczeń; najbardziej prawdopodobne wystąpienie szkód o skali katastrofy jest w grupie 8 (ubezpieczenie szkód spowodowanych żywiołami, obejmujące szkody rzeczowe nie ujęte w grupach 3-7, spowodowane przez: ogień, eksplozję, burzę, inne żywioły, energię jądrową, obsunięcia ziemi lub tąpnięcia) i grupie 5 (ubezpieczenie casco statków powietrznych, obejmujące szkody w pojazdach powietrznych), ustanowionych przez ustawę o działalności ubezpieczeniowej². Może się jednak zdarzyć, że szkody katastrofalne wystąpią w ubezpieczeniu, dla którego nie została utworzona rezerwa. Zachodzi wówczas konieczność przesunięcia kwot rezerwy do innej grupy ryzyka. Uwolnienie rezerwy na szkody katastrofalne leży w gestii zarządu zakładu ubezpieczeń. W związku z tym to zarząd decyduje, które rezerwy i w jakich wielkościach należy rozwiązać w danej sytuacji.

Zasadniczym elementem decydującym o wartości rezerwy jest wysokość zarobionej w danym roku składki³, gdyż na podstawie realnej wartości sprzedaży ubezpieczyciel dokonuje procentowego odpisu na poczet rezerwy na szkody katastrofalne. Przyjęcie do ubezpieczenia jednostkowo dużego ryzyka może skutkować utworzeniem przez zakład ubezpieczeń rezerwy na szkody katastrofalne w sposób indywidualny.

Dla grup ubezpieczeń wymienionych w ustawie o działalności ubezpieczeniowej, w sytuacji, kiedy istnieje możliwość zidentyfikowania rodzaju ryzyka, do ustalenia odpisu na poczet rezerwy katastroficznej zakłady ubezpieczeń posługują

¹ Informacje uzyskane na podstawie ankiety rozesłanej do central zakładów ubezpieczeń działających w Polsce.

² Podział ryzyka według działów, grup i rodzajów ubezpieczeń według załącznika do [Ustawa o działalności... 2003].

³ Tu: składka przypisana pomniejszona o zmianę stanu rezerwy składek na udziale własnym.

się wzorem. Może to być wzór na określenie zmiany stanu rezerwy katastroficznej (ΔR^{kat}) ujęty w następujący sposób:

$$\Delta R^{kat} = k_i \cdot (SP^{uw} - \Delta RS^{uw}),$$

gdzie: k_i – współczynnik odpisu (ustalany dla portfela ubezpieczeń lub dla danego rodzaju ryzyka lub indywidualnie),

SP^{uw} – składka przypisana na udziale własnym,

ΔRS^{uw} – zmiana stanu rezerwy składek na udziale własnym.

Z reguły zakład ubezpieczeń określa limit gromadzenia środków przeznaczonych na rezerwę na szkody katastrofalne. Dolną granicę stanowi wartość rezerwy wyliczona na podstawie określonych założeń, np. tych, które zostały wskazane w powyższym równaniu. Ograniczeniem wartości rezerwy jest wówczas wysokość zebranej składki na udziale własnym w danym roku obrachunkowym. Rezerwa na szkody katastrofalne nie jest rozwiązywana po zakończeniu okresu sprawozdawczego. Z reguły w następnych latach – poprzez kumulację środków – rezerwa ta jest powiększana o wartości ustalone dla danego roku obrotowego. W następstwie kontynuacji gromadzenia powyższej rezerwy utworzony zostaje pewien fundusz, który może być z góry ograniczony. Także górny poziom środków na rezerwie na szkody katastrofalne może być odniesiony do wartości sprzedaży na udziale własnym w danym roku obrachunkowym. Na skutek takiego ograniczenia może zaistnieć sytuacja, w której nie będzie możliwe uwzględnienie pełnej kwoty odpisu na tę rezerwę, wynikającej za dany okres.

Tabela 1. Wielkość rezerwy katastroficznej a wypłacone odszkodowania po powodzi w 1997 r. – wybrane zakłady

Zakład ubezpieczeń	Pozostałe rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe (w zł)	Szacowana łączna suma odszkodowań wypłaconych przez zakład po powodzi w 1997 r. (w zł)
	stan na 31.12.1997	
Sektor ubezpieczeniowy ogółem	12 549 482,15	1 450 000 000,00
w tym:		
PZU SA	5 801 000,00	544 700 000,00
TUiR WARTA SA	0,00	78 800 000,00
ZUiR POLONIA SA	6 503 376,00	80 000 000,00

Źródło: analizy własne na podstawie [Raport roczny... 1997; Prospekt Emisyjny... 1999; Monitor Polski część B; Bilans... 1998].

W latach 1990-1997 zakłady ubezpieczeń, które gromadziły rezerwę na szkody katastrofalne, nie miały możliwości oceny przyjętych przez siebie zasad jej tworzenia. Takim weryfikatorem może być wyłącznie zdarzenie o charakterze katastrofy, w wyniku którego zakłady ubezpieczeń będą ponosiły ciężar wypłaty odszkodowania. Dopiero wówczas okazuje się, czy zastosowane procedury tworzenia powyższej rezerwy mają odwzorowanie w rzeczywistym zaangażowaniu zakładu ubezpieczeń w likwidację szkód katastrofalnych. Powódź z 1997 r. może posłużyć jako przykład katastrofy, do której odnoszone są działania zakładu ubezpieczeń, także w zakresie zasadności i poprawności tworzenia rezerwy katastroficznej. Z

danych zawartych w tab. 1 wynika, że żaden z polskich zakładów ubezpieczeń nie miał rezerw katastroficznych w wysokości wystarczającej na pokrycie zgłoszonych szkód powodziowych. Nie ulega wątpliwości, że prowadzone obecnie badania statystyczne i ewidencja szkodowości ułatwiają zakładom ubezpieczeń określenie procedur związanych z tworzeniem tej rezerwy. Już teraz, po kilku latach poszukiwań właściwej ścieżki działań, zakłady ubezpieczeń określiły nie tylko dolną i górną granicę wysokości kumulacji środków na tej rezerwie, ale także z pewnością wypracowały zasady tworzenia rezerwy na szkody katastrofalne. Te procedury ulegają jednak ciągłym modyfikacjom.

5. Wpływ rezerwy na szkody katastrofalne na wynik techniczny zakładu ubezpieczeń

Wynik finansowy zakładu ubezpieczeń jest sumą wyników na poszczególnych rodzajach działalności prowadzonych przez zakład, a mianowicie na działalności ubezpieczeniowej, działalności lokacyjnej oraz pozostałej działalności pozaubezpieczeniowej zakładu.

Podstawowe znaczenie dla ostatecznego wyniku finansowego zakładu ubezpieczeń ma wynik na działalności ubezpieczeniowej. Wynik na działalności ubezpieczeniowej, inaczej – wynik techniczny, jest różnicą między uzyskanymi przychodami ze składek a kosztami okresu bieżącego. Ustalenie rzeczywistego wyniku technicznego dla zakładu ubezpieczeniowego jest o wiele trudniejsze niż w innych przedsiębiorstwach. Wpływają na to trudności ustalenia rzeczywistych przychodów i kosztów.

Wynik techniczny jest ustalany w rachunku technicznym zakładu ubezpieczeń i dopiero wtedy przenoszony do ogólnego rachunku zysków i strat.

Przyrost rezerw na szkody katastrofalne, odnotowywany w rachunku technicznym ubezpieczeń w grupie „pozostałe rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe”, świadczy o tworzeniu tych rezerw przez zakłady ubezpieczeń. Przyrosty odnotowane w kolejnych latach mają tendencję zmienną ze względu na to, że rezerwy te mogą być rozwiązywane z chwilą wystąpienia takiej potrzeby.

Zmiany stanu innych rezerw techniczno-ubezpieczeniowych na udziale własnym (w tym rezerwy katastroficznej) wpływają na wynik techniczny ubezpieczeń: wzrost pozostałych rezerw techniczno-ubezpieczeniowych powoduje zmniejszenie wyniku technicznego.

Rezerwa utworzona na szkody katastrofalne wykazana jest w *bilansie* zakładu ubezpieczeń po stronie pasywów (w pozycji C.VI) jako: pozostałe rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe. W wyniku technicznym wykazywana jest jedynie zmiana wielkości rezerwy na szkody katastrofalne w *technicznym rachunku ubezpieczeń* (pozycja IV) jako: zmiany stanu innych rezerw techniczno-ubezpieczeniowych na udziale własnym. W sytuacji kiedy dochodzi do pokrycia szkód powstałych na skutek zdarzeń o charak-

terze katastrofy, wynik finansowy ubezpieczyciela pomniejsza się o wypłacone odszkodowania. Uruchomienie w tej sytuacji rezerwy na szkody katastrofalne spowoduje zwiększenie przychodów w roku uwolnienia rezerwy, a tym samym może wpłynąć na „poprawę” wyniku finansowego zakładu ubezpieczeń w danym roku obrachunkowym, zatem rezerwa na szkody katastrofalne przynosi zakładowi ubezpieczeń korzyści zarówno w roku utworzenia, jak i w roku jej rozwiązania. Można więc stwierdzić, że rezerwę na szkody katastrofalne zakład ubezpieczeń tworzy w „dobrym” roku, tzn. wtedy, kiedy wynik na działalności technicznej jest dodatni. Natomiast w roku o dużej szkodowości (na skutek zdarzeń powstałych w wyniku zaistnienia zjawisk o charakterze katastrofy) uwolniona rezerwa na szkody katastroficzne „poprawia” wynik techniczny. Nie powinno to jednak rodzić sytuacji manipulowania wielkością rezerwy w zależności od sytuacji zakładu ubezpieczeń. „Metody takie prowadzą do podważenia wiarygodności danego przedsiębiorstwa i przez uznane zakłady ubezpieczeń nie są stosowane. [...] Każde przedsiębiorstwo ubezpieczeniowe prowadzące nieprawidłową politykę w zakresie rezerw powinno liczyć się z tym, że podważa ono swoją wiarygodność oraz narusza interesy klientów” [Gąsioriewicz 2000, s. 245]. Jakie są zatem konsekwencje ustalenia zbyt niskich lub zbyt wysokich rezerw? „Zaniżenie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych jest niebezpieczne dla ubezpieczyciela, gdyż w takim przypadku nie zabezpieczają one jego wypłacalności i mogą prowadzić do zachwiania jego równowagi finansowej, a nawet finansowego bankructwa. Natomiast zawyżenie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych powoduje nieuzasadnione obniżenie zysku, a tym samym zaniżenie dywidendy i podatku od dochodu” [Piątek 1994, s. 162-163]. Zwraca to uwagę na to, iż rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe powinny być przedmiotem szczególnej troski zarządu zakładu ubezpieczeń.

6. Zalety i wady rezerw na szkody katastrofalne

Tak jak każdy instrument finansowy, także rezerwa na szkody katastrofalne ma walory uzasadniające gromadzenie środków na tym specjalnym funduszu oraz mankamenty, zniechęcające do wykorzystania tego mechanizmu. Wśród pozytywnych przemawiających za tworzeniem rezerw katastroficznej można wymienić:

1. Rezerwy na pokrycie szkód katastrofalnych stanowią system gromadzenia środków na utworzenie lokat długoterminowych, które przynoszą największy zwrot (zysk).
2. Rezerwy na szkody katastrofalne nie są ujmowane przy wyliczaniu współczynnika szkodowości, tym samym nie powodują wzrostu rezerwy składki i rezerw szkód poprzez ten współczynnik.
3. Rozwiązanie rezerw na szkody katastrofalne odbywa się poprzez natychmiastową wypłatę w dowolnym czasie, pod warunkiem wystąpienia szkód w następstwie zdarzeń katastrofalnych.
4. Rezerwy na szkody katastrofalne mogą być tworzone na poszczególne grupy ryzyka lub rodzaje ubezpieczenia.

5. Rezerwy na szkody katastrofalne pozostają na udziale własnym.

6. W przypadku posiadania rezerw na szkody katastrofalne nie zachodzi potrzeba silnej reasekuracji niektórych rodzajów ryzyka, co wpływa na zmniejszenie kosztów reasekuracji ponoszonych przez zakład ubezpieczeń.

7. Ustalenie wysokości rezerw na szkody katastrofalne należy do decyzji zarządu zakładu ubezpieczeń i aktuariatu.

8. Rezerwy na szkody katastrofalne stanowią dodatkowe zabezpieczenie zobowiązań zakładu ubezpieczeń wobec ubezpieczonych, o którym może być poinformowany klient.

9. Rezerwa na szkody katastrofalne może służyć do pokrycia szkód katastrofalnych w całości lub części.

Minusem tworzenia rezerwy na szkody katastrofalne jest to, iż rezerwa ta obniża wynik w rachunku technicznym, przez co zmniejsza zysk zakładu ubezpieczeń.

7. Rezerwy na szkody katastrofalne obowiązujące w zakładach ubezpieczeniowych działających za granicą na przykładzie wybranych krajów

Tworzenie rezerw na szkody katastrofalne nie jest typowe tylko dla zakładów ubezpieczeń działających na rynku polskim. W krajach Europy Zachodniej, które z problematyką katastrof naturalnych i przemysłowych borykają się od wielu lat, tworzenie rezerw katastroficznych znalazło swoje uzasadnienie o wiele wcześniej niż w Polsce. Specyfika rozwoju gospodarczego, a także nie pozostające bez znaczenia uwarunkowania położenia geograficznego, wpłynęły na wypracowanie w każdym kraju innego modelu rezerwy katastroficznej.

Rezerwy na szkody katastrofalne we Francji

Zasady działalności zakładów ubezpieczeń we Francji przewidują tworzenie rezerwy na szkody powstałe na skutek katastrof naturalnych. Posiadanie odpowiednich rezerw jest dla zakładów ubezpieczeń podstawowym zabezpieczeniem kondycji finansowej w przypadku wypłaty odszkodowań na przykład po powodzi. Tworzenie i utrzymywanie rezerw na wypadek katastrofy staje się coraz częściej ważną formą prewencji finansowej, co jest równie istotne jak same działania prewencyjne podejmowane w celu zmniejszenia bądź wyeliminowania danego ryzyka. Dlatego w przypadku katastrof naturalnych specjalne rezerwy są nazywane „rezerwami wyrównującymi”. Są one dodawane do normalnych rezerw technicznych. Zakłady ubezpieczeniowe i reasekuracyjne w każdym roku obrotowym mogą na te rezerwy przeznaczyć 75% zysków, jednak łączna wielkość tych rezerw nie może przewyższyc 300% rocznego zysku danego ubezpieczyciela. Utworzone w ten sposób każdego roku obrotowego fundusze są rozwiązywane po 10 latach.

Rezerwy w Hiszpanii

Najbardziej zaangażowanym finansowo w wypłaty odszkodowań z tytułu szkód wyrządzonych przez zdarzenia katastrofalne w Hiszpanii jest Consorcio de Compensacion de Seguros (Konsorcjum). Raz ustalony i zatwierdzony kapitał Konsorcjum jest kapitałem własnym firmy, niezależnym od państwa. Oznacza to finansowanie Konsorcjum z jego własnych składek i dodatkowych opłat. Tak samo jak inne zakłady ubezpieczeń Konsorcjum musi mieć utworzone odpowiednie rezerwy techniczne i utrzymywać margines wypłacalności.

Prawo zapewnia możliwość tworzenia przez Konsorcjum rezerw wyrównawczych oraz funduszy na wypadek katastrof. Ustanowienie rezerw na pokrycie szkód katastrofalnych z ryzyka przyjętego do ubezpieczenia jest konieczne. Procesowi tworzenia rezerw na szkody katastrofalne w Hiszpanii nadano charakter cykliczny, pozbawiony jakiegokolwiek regularności. Innymi słowy, dla zdarzeń losowych nacechowanych nienormalną częstotliwością charakter kompensaty ubezpieczeniowej może być efektywny tylko przez okres powyżej jednego roku, co wymaga utworzenia i akumulacji odpowiednio wysokich rezerw.

Ważną zasadą systemu ubezpieczeniowego w Hiszpanii jest oddziaływanie państwa na rezerwy techniczne tworzone przez wszystkie pozostałe zakłady ubezpieczeń. Państwo czyni to poprzez odpowiednie regulacje prawne.

Rezerwy w Portugalii

W Portugalii jedynym typem katastrof, dla których ustawodawstwo przewiduje utworzenie specyficznych rezerw, są zjawiska sejsmiczne. Ubezpieczycieli do utworzenia rezerw na pokrycie strat powstałych w wyniku tego zjawiska zobowiązuje Rozporządzenie Ministra Finansów nr 1076/93 z dnia 3 września 1993 r. i Deklaracja Poprawkowa nr 227/93 z dnia 30 października 1993 r. Działając zgodnie z przywołanym rozporządzeniem, zakłady ubezpieczeń powinny tworzyć rezerwy na wypłatę odszkodowań związanych z ryzykiem szkód sejsmicznych. Powyższa rezerwa powinna być tworzona do wartości 75% kapitału zatrzymanego⁴ zakładu ubezpieczeń rocznie dla K razy kapitał zatrzymany dla strefy sejsmicznej⁵. O rozwiązaniu tej rezerwy decyduje Portugalski Instytut Ubezpieczeń po uprzednim przeprowadzeniu analizy szkodowości za 10 lat i na wyraźny wniosek zakładu ubezpieczeń.

Rezerwy w Belgii

Tworzenie odpowiedniego systemu rezerw jest warunkiem koniecznym do tego, aby zakład ubezpieczeń miał zagwarantowaną wypłacalność, a co za tym idzie – możliwość działania w nieprzerwanie długim okresie.

⁴ Ust. 4. Przez kapitał zatrzymany rozumie się sumę wartości majątku ubezpieczonego w każdej strefie sejsmicznej, na dzień 31 grudnia każdego okresu sprawozdawczego [Rozporządzenie nr 1076/93].

⁵ Ust. 3. Strefy sejsmiczne odpowiadają następującym wartościom K : Strefa I – $K = 84 \cdot 10^{-6}$; Strefa II – $K = 24 \cdot 10^{-6}$; Strefa III – $K = 3 \cdot 10^{-6}$; Strefa IV – $K = 0,3 \cdot 10^{-6}$.

Obowiązujące w Belgii prawo, stanowiące podstawę działalności sektora ubezpieczeniowego, opisuje przeznaczenie rezerwy na szkody katastrofalne oraz wskazuje rodzaje ryzyka, do których odnosi się ta rezerwa. Rezerwa na szkody katastrofalne jest tworzona w celu bądź kompensowania straty technicznej, bądź wyrównania fluktuacji wskaźnika szkodowości, bądź pokrycia ryzyka wyjątkowego w latach następnych. Rezerwa ta jest tworzona dla następujących rodzajów ryzyka: pożarów, burz i gradobii, powodzi, trzęsień ziemi, obsunięć ziemi, zdarzeń naturalnych niszczących plony, zamachów i konfliktów w pracy, ryzyka nuklearnego, ryzyka z tytułu odpowiedzialności cywilnej, wynikającego z zanieczyszczenia środowiska, ryzyka wadliwego produktu, ryzyka lotniczego i kosmicznego, kredytów.

Rezerwy techniczne z grupy działalności ubezpieczeń majątkowych są obliczane na bazie reguł i metod ustalonych przez Urząd Nadzoru nad Zakładami Ubezpieczeń. Zakład ubezpieczeń zawiadamia urząd o metodzie, którą wykorzystuje do obliczenia rezerwy na szkody katastrofalne, oraz ma obowiązek powiadomienia o planowanej zmianie metody obliczania rezerwy.

Rezerwy we Włoszech

Głównym zagrożeniem występującym we Włoszech są wybuchy wulkanów w części południowej oraz powódzie w części północnej kraju. Ubezpieczenia od zdarzeń występujących w wyniku katastrof naturalnych włączone są do polis ogniowych.

Wypracowany we Włoszech system ubezpieczeniowy przewiduje gromadzenie środków w postaci rezerwy na pokrycie szkód będących następstwem katastrofy. Przeznaczeniem rezerwy na szkody katastrofalne jest finansowe wsparcie ubezpieczycieli w przypadku wystąpienia zdarzenia typu: trzęsienie ziemi, powódź spowodowana pływami morskimi, erupcje wulkaniczne i straty w wyniku wybuchów nuklearnych [Wolthuis, Goovaerts 1994, s. 41], które może narazić ich wypłacalność na niebezpieczeństwo. Tworzenie takiej rezerwy jest szczególnie wskazane dla tych rodzajów ryzyka, które mogą dawać podstawy do ogromnych roszczeń, mimo iż prawdopodobieństwo ich wystąpienia jest bardzo małe. Zatem, z jednej strony, ryzyko katastrof jest charakteryzowane przez niskie prawdopodobieństwo zdarzenia w jednym roku, a z drugiej strony przez bardzo duże kwoty roszczeń występujących w przypadku zajścia zdarzenia. System włoski odnosi się do różnych sytuacji, począwszy od pojedynczych zdarzeń, poprzez serię wypadków, przynoszących wiele roszczeń, które to roszczenia narażają na niebezpieczeństwo wypłacalność zakładu ubezpieczeń. Rezerwy takie są nazywane rezerwami katastroficznymi. Ich wielkość zależy bezpośrednio od wartości składki przypisanej w danym roku. Oczywiście jest umieszczenie części kwot pochodzących ze składek na specjalnie utworzonym funduszu, który będzie wykorzystany wtedy, kiedy roszczenia przekroczą składki z danego okresu.

Włoskie prawo odnosi te rezerwy do ubezpieczeń na wypadek zdarzeń naturalnych, takich jak trzęsienie ziemi, huragany, erupcje wulkaniczne, i na wypadek

zniszczeń spowodowanych użyciem energii jądrowej. „W przypadku ubezpieczeń na wypadek zdarzeń naturalnych [...] musi być zarezerwowane co roku 35% składki. Całkowita kwota rezerwy powinna wynosić 35% składki plus 70% składki przypisanej w latach poprzednich. Takie połączenie musi być skalkulowane na bazie składki brutto pomniejszonej o należne do zapłacenia przez ubezpieczonych podatki. Z chwilą kiedy środki zgromadzone na rezerwie osiągną poziom 100-krotności składki przypisanej w danym roku zakład ubezpieczeń zaprzestaje odpisywania kwot powiększających fundusz rezerwy. Przeznaczeniem rezerwy na szkody katastrofalne jest zapłata roszczeń wykraczających poza składki z danego roku. W przypadku ubezpieczeń na wypadek zdarzeń nuklearnych [...] rezerwy na szkody katastrofalne na koniec okresu powinny wynosić przynajmniej 65% składki z roku bieżącego plus całkowita kwota składki wpłacona w ciągu ostatnich 9 lat. Taka kalkulacja jest dokonywana w oparciu o składki brutto pomniejszone o podatki. Rezerwy te mogą być wykorzystane do zapłaty roszczeń wykraczających poza składki z danego okresu” [Wolthuis, Goovaerts 1994, s. 239].

Z praktyki aktuarialnej wynika, że kwota rezerwowana wynosi zazwyczaj wymagane przez prawo minimum; w bilansie jest zakwalifikowana jako rezerwa składek. Kwoty rezerw są ujęte w dokumentacji dołączonej do bilansu. Rezerwy na szkody katastrofalne są zwolnione z podatku.

8. Zakończenie

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe zajmują szczególne miejsce w gospodarce finansowej zakładów ubezpieczeń. „Zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia sprawa rezerw techniczno-ubezpieczeniowych należy do kluczowych w systemie finansowym firmy. Poziom rezerw decyduje o sile ekonomicznej firmy” [Wieteska 1996]. Wśród nich niewątpliwie powinny znaleźć swoje stałe miejsce rezerwy na szkody katastrofalne – jako dodatkowy element wpływający na podniesienie bezpieczeństwa finansowego działalności ubezpieczycieli.

W ostatniej dekadzie XX w. w porównaniu do lat osiemdziesiątych nastąpił wzrost [Schweizer... 2002] liczby katastrof naturalnych o ok. 160%, a katastrof związanych z działalnością człowieka o ok. 90%. Wzrastającej liczbie katastrof ogółem towarzyszą coraz wyższe straty spowodowane przez nie w jednostkowych przypadkach. Postępująca industrializacja oraz wzrost liczby ludności na terenach uprzemysłowionych przekładają się w prosty sposób na wysokość szkód będących następstwem katastrofy. Ze względu na wzrastającą częstość występowania katastrof oraz kumulację ryzyka konieczne jest finansowe przygotowanie zakładu ubezpieczeń na takie przypadki. Rezerwa na szkody katastrofalne należy do bezpośrednich form zabezpieczenia finansów zakładu ubezpieczeń. Jest to instrument przewidziany w polskim prawie ubezpieczeniowym, jednak ciągle jeszcze mało doceniany przez polskie zakłady ubezpieczeń.

Literatura

Bilans ZUIR POLONIA SA na dzień 31.12.1998.

Gąsioriewicz L., *Finanse przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego*, [w:] *Podstawy ubezpieczeń, t. I – mechanizmy i funkcje*, red. J. Monkiewicz, POLTEXT, Warszawa 2000.

Metodologia analizy finansowej zakładów ubezpieczeń, Państwowy Urząd Nadzoru Ubezpieczeń, Wydawnictwo EDYTOR SA, s. 14.

Monitor Polski część B z 21.09.1999 nr 447.

Piątek J., *Zasady rachunkowości ubezpieczeniowej*, [w:] *Ubezpieczenia w gospodarce rynkowej, część 2*, red. A. Wąsiewicz, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 1994.

Prospekt Emisyjny 1999 TUIR „WARTA” SA.

Raport roczny 1997 PZU SA.

Rozporządzenie nr 1076/93.

Sangowski T., *Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe – rola i znaczenie oraz rodzaje, zasady i metody ich tworzenia*, [w:] *Ubezpieczenia w gospodarce rynkowej część 3*, red. A. Wąsiewicz, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 1997.

Schweizer Rück, SIGMA 2002, nr 1.

Ustawa o działalności ubezpieczeniowej z dnia 22 maja 2003 r. (DzU 2003 nr 124, poz. 1151).

Wieteska S., *Liczenie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 1996, nr 1-3a.

Wieteska S., *Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe zakładów ubezpieczeń majątkowo-osobowych. Teoria i praktyka*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz-Łódź 2004.

Wolthuis H., Goovaerts M.J., *Reserving and Solvency in Insurance in the EC*, CAIRE Insurance and Finance Series, Brussels 1994.

RESERVES FOR CATASTROPHIC RISKS IN ECONOMY OF NON-LIFE INSURERS

Summary

Main goal of this article it is presentation of techniques creating catastrophic reserves in insurance company. Insurance process is join with demands pays for losses where owner or victims had insurance policy. But some of this losses are very big and have great meaning for insurance company.

Reserves for catastrophic losses have special treatment in financial politics of insurance company. First at all very complicated is find true value of this reserves. New actuarial methods no guaranty his reality. Question is: what are consequences take to low or to high catastrophic reserves? To low reserves are dangerous for insurer because they not to cover payments for losses and cause bankruptcy. Reserves to high cause limitation net gain and lowering dividend and of course tax income.